

ЎЗБЕКИСТОНДА ЕЧИМЛАР ЖУРНАЛИСТИКАСИ ТАРАККИЁТИДА ХУДУДИЙ МЕДИАНИНГ ЎРНИ

*Бекчанова Дилбар Зариповна, Ўзбекистон Республикаси
Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва
оммавий коммуникациялар Агентлиги Хоразм вилояти
бошқармаси бошлиғи*

xorazm.matbuot@umail.uz

РОЛЬ РЕГИОНАЛЬНЫХ МЕДИА В РАЗВИТИИ ЖУРНАЛИСТИКИ РЕШЕНИЙ УЗБЕКИСТАНА

*Бекчанова Дилбар Зариповна, руководитель управления
Агентства информации и массовых коммуникаций при
Администрации Президента Республики Узбекистан в
Хорезмской области*

THE ROLE OF REGIONAL MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF SOLUTIONS JOURNALISM IN UZBEKISTAN

*Bekchanova Dilbar Zaripovna, Head of the Khorezm Regional
Department of the Agency for Information and Mass
Communications under the Administration of the President of the
Republic of Uzbekistan*

Аннотация: Ушбу мақолада Интернет журналистикаси вужудга келиши билан зарурият юзасидан янги йўналиш-ечимлар журналистикаси, ижтимоий муаммоларга муносабатларни ва далилларга асосланган тўлақонли жавобни шакллантириши борасидаги ёндашувлар Хоразм вилояти етакчи электрон наشرлар мисолида таҳлил қилиб берилди.

Калим сўзлар: медиа макон, сўз эркинлиги, расмий муносабат, ижтимоий муаммо, негатив оқим, тўлақонли ечим, видеоконтент,

Аннотация: В этой статье будет проведен анализ появления интернет-журналистики и нового направления- журналистики решений - на примере ведущих электронных изданий Хорезмской области. Рассматриваются подходы к формированию обоснованных ответов на социальные проблемы и отношения к ним, основанные на доказательствах.

Ключевые слова: медиaprостранство, свобода слова, официальная позиция, социальная проблема, негативный поток, комплексное решение, видеоконтент,

Abstract: This article analyzes the emergence of Internet journalism and the necessity for a new direction— solutions journalism—addressing social issues and forming evidence-based comprehensive responses, using examples from leading electronic publications in the Khorezm region.

Key words: media space, freedom of speech, official stance, social problem, negative flow, comprehensive solution, video content, public awareness.

Кириш: Бутун жаҳон миқёсида бўлгани каби Ўзбекистонда ҳам интернет коммуникация, ахборот технологиялари жараёнлари шиддат билан тараққий этиб, ундан фойдаланувчилар сони кундан-кунга ошиб бормоқда. Таниқли сиёсатшунос А.Саидов ушбу мислсиз жараённи шундай таърифлайди: “Биз яшаётган XXI аср-глобал ахборот жамияти шиддат билан шаклланиб бораётган том маънодаги ахборот асридир. Бугун ахборот жамият тараққиётининг бош омили сифатида намоён бўлмоқда. Ахборот ва билим энг муҳим миллий ва дунёвий бойликки, уларни яратиш ва тарқатишни таъминлайдиган тизимлар эса, барқарор ривожланишнинг стратегик омилларига айланди”. [1.3-бет].

Табиийки, медиа маконда ечимлар журналистикаси атамаси ҳам ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмади. Зарурият юзасидан у ана шу тинимсиз ривожланишлар шароитида вужудга келди. Ушбу термин ўз фаолияти доирасида аҳолининг хабардорлигини таъминлаш мақсадида бизнинг ҳам истеъмолимизга кенг кириб келди ҳамда мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётидан чуқур ўрин олди. Ечимлар журналистикаси негативлар оқидами, муаммолар уммонида ижтимоий турмушнинг ўзига хос муҳим эҳтиёжи, зарурияти сифатида намоён бўлмоқда. Таниқли журналист Тина Розенбергнинг таърифича, “Одамлар муаммолардан чарчашгани ҳақ. Бугун улар ижобий натижалар, позитив ёндашувлар ва муваффақиятли яқунлар ҳақидаги ахборотларга, янгиликларга муҳтождирлар. Бу йўналишдан журналистиканинг муҳим бир жанри сифатида муаммолар ечимига кучли таъсир қилиш инструменти сифатида фойдаланилади”. (7. 3-бет. Русчадан эркин таржима муаллифники.)

Ечимлар журналистикаси ижтимоий ҳаётимизда юзага келаётган муаммоларни холисона таҳлил қилиш, ўз вақтида сифатли, тўғри ва тўлақонли жавоб ёки муносабат беришнинг ҳамда ечимларни тақдим этишнинг жуда муҳим, қулай ва мақбул стратегияси - усулларида биридир. Ечимлар журналистикаси ҳатто жуда мураккаб саволларга комплекс ёндашади, жавоблар излайди.

Ушбу мақолада Хоразм вилоятидаги ҳудудий медианинг Ўзбекистонда ечимлар

журналистикасини ривожлантиришдаги муҳим аҳамияти кўриб чиқилади. Шунингдек, минтақанинг етакчи интернет нашрлари материаллари мисолида таҳлил қилинади.

Материаллар ва методлар: Ҳар қандай даврларда, жамиятда муаммолар бўлган ва бундан сўнг ҳам бўлаверади. Ечимлар журналистикасининг кенг маънода жамоатчилик фикрини бошқариш, жамият ва давлат идоралари ёки тижорат тузилмалари ўртасидаги муносабатларни ўрнатишдаги ўрни яққол кўриниб қолди. Ечимлар журналистикаси тушунчаси қисқа вақт ичида замонавий ёндашувлар билан касбий фаолиятда ўзига хос маъно ва мазмун касб этди, десак муболаға бўлмайди. Айни замонда ечимлар журналистикасининг муҳим концепциялари қуйидагиларда намоён бўлмоқда:

1. “Ечимларга урғу бериш”. Муаммоларни аниқлаган кишилар эмас, уларни қандай ҳал қилаётганлар ҳақидаги маълумотни батафсил ёритиш.

2. “Жараённи таснифлаш, ёхуд ёрқин, равшан ифодалаш”. Ечимлар журналистикаси муайян ечим қандай ишлаётгани, унинг самарадорлиги ва қандай муаммоларни ҳал қилишга қодирлигига эътибор қаратади.

3. “Контекст ва таҳлил”. Материаллар нафақат ечимни, балки унинг кенгрок контекстидаги аҳамиятини ҳам ёритиши керак, унинг бошқа ҳудудларда ёки соҳаларда қўлланиши мумкинлигини таҳлил қилади.

Муҳокама

Ечимлар журналистикаси ривожланаётган давлатлар учун, жумладан, Ўзбекистон учун жуда катта аҳамият касб этади. Негаки, бугун мамлакатимизда изчил давом этаётган ижтимоий ва иқтисодий ислохотлар жараёнида медиа энг яхши тажрибаларни тарқатишда фаол бўлиши зарур. Айниқса, ҳудудий медиа бу масалада муҳим роль ўйнайди, чунки улар маҳаллий шароитни, аҳоли талаби ва муаммоларини, ҳудуднинг ўзига хос жиҳатларини ҳаммадан кўпроқ яхши тушунадилар.

Шу жиҳатдан ҳам Хоразм вилоятидаги ҳудудий медианинг ўзига хос хусусиятлари мавжуд. Хўш, булар нималарда акс этади? Энг аввало вилоят-ўзига хос маданий ва тарихий

идентификацияга эга. Жумладан, баъзи бир ижтимоий-иқтисодий муаммоларга дуч келаётган ҳудуд ҳисобланади. Сўнгги йилларда маҳаллий медиа, айниқса, интернет нашрлари, аҳоли учун муҳим ахборот манбаига айланди. Унинг аҳоли орасида аҳамияти, унга бўлган эҳтиёж ва зарурият, ишонч ошиб бормоқда.

Вилоятдаги ҳудудий медиа ечимлар журналистикасида қуйидаги асосий мавзуларга эътибор берилиши керак:

1. “Экологик муаммолар”. Сир эмас, ҳозирги кунда Хоразм шўрланиш, тупроқ ҳолатининг ёмонлашуви, сув ресурсларининг етишмовчилиги, атмосфера ҳавосининг муттасил равишда ёмонлашиб бориши, атроф-муҳитнинг ифлосланиши каби экологик муаммоларга дуч келмоқда.

Интернет журналистикаси ф.ф.н. Наргиза Қосимованинг таърифлаганидек, “Анъавийдан фарқли ўлароқ веб-матн қисқа, аниқ, фактларга бой, бадий жиҳатдан ёрқинроқ бўлади” (2.186-бет). Анъанавий медиа бу муаммоларнинг ҳажми, кўламини инобатга олса, ечимлар журналистикаси эса сувдан оқилона ва самарали фойдаланиш, исрофгарчиликларнинг олдини олиш, ер ва тупроқ шароитларини тиклаш ёки яшил боғлар, маконлар яратиш сингари натижадор, муваффақиятли ташаббусларни батафсил ва ёрқинроқ ёритиши билан кўп афзалликларга эга. Мисол учун, замонавий суғориш технологиялари, ирригация механизмларини ҳаётга жорий қилиш борасидаги асосли материаллар, таклифлар бу соҳадаги муаммоларни қай йўсинда ечимини топиш лозимлигини кўрсатади.

2. “Ижтимоий ташаббуслар ва соғлиқни сақлаш”. Хоразмда соғлиқни сақлаш, таълим ва ижтимоий ҳимояни яхшилашга қаратилган кўплаб ижтимоий лойиҳалар амалга оширилмоқда. Ҳудудий медиа шу ўринда олис қишлоқлардаги тиббий хизматларни ташкил қилиш ёки инклюзив таълим дастурларини татбиқ этилиши масалаларини кенг ёритишда муҳим роль ўйнаши мумкин.

3. “Иқтисодий ривожланиш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш”. Яхши биламиз, Хоразмнинг иқтисодиёти асосан қишлоқ хўжалиги ва ҳунармандчиликка боғлиқ. Ҳудудда айна пайтда инвесторлар кўмагида саноат корхоналарининг ва кўплаб ишчи

ўринларининг яратилаётгани ҳам таҳсинга лойиқ. Бу ўринда ҳудудий медиа инновацияларни ёки давлат дастурларини қўллаб-қувватлаган тадбиркорларнинг муваффақиятли тарихларини ёритиб беради.

4. “Йўл ва инфратузилма масалалари”. Маълумки, вилоятнинг катта магистраль ва ички йўллари тез-тез таъмирталаб ҳолга келади. Айниқса, шаҳар ва туманларни бирлаштирувчи Шовот канали узра кўприкларни деярли ҳар икки йилда бир марта енгил таъмирлаш талаб қилинади. Бунинг асосий сабаби тупроқнинг шўрланиш ҳолати бўлса, иккинчидан йўл ётқизиш стандартларининг бузилиши муаммолари ва шунингдек, бу йўлдан оғир юк тортувчи автомобиль ва тиркамаларнинг ўтиб туриши масалалари бўлиши мумкин. Ушбу муаммолар ечимини топиш ва уни бартарф этишда одамларнинг ишончига кирган интернет нашрларининг нуфузи ошиб кетганлигини кузатиш мумкин. Бу ижтимоий тармоқларнинг тараққий этиши билан боғлиқ албатта.

Натижа

Хоразм вилоятида бугунги кунда 22 та ҳудудий электрон нашр мавжуд. Агар таҳлил қиладиган бўлсак, бундан 6-7 йиллар илгари воҳада ОАВ сифатида рўйхатдан ўтган электрон нашрлар 5 тани ташкил қилса, кейинги пайтда журналистиканинг мазкур турига қизиқиш ва унинг салмоғи ошганлигини кузатиш мумкин.

Хоразм вилоятининг етакчи интернет нашрлари материалларини таҳлил қилиш орқали ечимлар журналистикаси услублари ва тамойилларига мос келади қуйидаги мисолларни ажратиб кўрсатамиз:

“**Xorazmliklar**” интернет нашри орқали тақдим қилинган “Табиатни ўйламай қўйдиқ” мавзусидаги видеоматериалда воҳада экилаётган арча дарахтлари қуриб бораётгани, уларга сарфланаётган маблағлар бир-бирга ҳавога учиб кетаётгани, уларнинг ўрнига иқлим ва тупроқ шароитига мос манзарали дарахтларни экиш ва парваришlash яхши наф бериши ҳақидаги муҳим масала кўтарилган. Бу ташаббус Хоразмнинг қуруқ иқлими шароитида униб ва ўсиб кетиши мушкул бўлган дарахтлардан воз кечиш кераклиги, аксинча гужум, тут, қорақарағай, терак дарахтларини экиш орқали яхши натижаларга эришиш мумкинлигини таъкидлашган. Чиқиш омма ўртасида яхши

резонанс берди ва ўз самарадорлигини намоён этди, бу орқали нашр нафақат экология билан боғлиқ муаммоларни, балки унинг ечимларини ҳам баён қилди.

“Qonun doirasida” электрон нашрининг воҳада фаолият кўрсатаётганига кўп бўлмади, аммо соҳада муаян тажриба орттириб, қисқа вақт ичида аҳолининг ишончига кирди. Ёшон қилинган видеоконтент “Эҳтиёт бўлинг! Захарланиб қолманг!” деб номланган. Унда Урганч учун махсус ишлаб чиқарилган сифатсиз ёғлар бозорлар ва магазинларда сотилаётганлиги муаммоси кўтарилган. Маълум бўлишича, ушбу ёғ маҳсулоти бошқа вилоятдан, яъни Бухородан олиб келиниб, тадбиркорларга нақд пулга етказиб берилаётгани аниқланган. Ишлаб чиқарувчиси номаълум бўлган бу ёғлар бир қараганда бошқа ёғлардан ҳеч фарқ қилмайди. Аммо Хоразм вилоятида ишлаб чиқарилаётган пахта ёғлар ва сифатсиз ёғлар орасида бир қатор фарқлар борлиги ҳам асослаб берилган. “Ёғ маҳсулотларида “Урганч шаҳри учун” деб ёзилган ёзувларни кўришингиз мумкин”, - дейилади мақолада. “Савол: нега айнан Урганч шаҳри учун сифатсиз маҳсулотлар ишлаб чиқарилган? Мақсад сифатсиз маҳсулотларнинг кириб келишининг олдини олиш ва фуқароларнинг соғлигини таъминлашдир”. Қандай қилиб? Репортаж давомида бу саволга бозордаги тадбиркорлар билан учрашув ва суҳбат жараёнида жавоб келтиради.

“Haqiqat yo‘lida” интернет нашрининг воҳа шароитига хос бўлган мавжуд муаммоларни кўтариб чиқиши ва унинг ечимлари устида ишлаши борасида ўзига хос тажрибаси бор. “Пилла курти боқувчиси куйиб қолди” сарлавҳаси остида жойлаштирилган видеоматериалда ижодий бир дадиллик билан муаммо ўртага ташланган. Тут плантатсиясига туташ худудда пахта экин даласига заҳарли химикатлар сепилган. Оқибатда тут барглари билан боқилган пилла куртлари нобуд бўлган. Фермер пахта даласига заҳарли химикат сепиши натижасида тутлар зарарлаган. Кўшкўпир туманидаги касаначи Неъматжон 23 та қути олиб, ундан 1 тоннагача ипак топширишни режалаштирган эди. Натижада куйиб қолди. Фермернинг тут плантацияси эгасини огоҳлантирмасдан қилган ҳатти-ҳаракати сабабли нобуд бўлган ипак куртлари ҳақидаги

аянчли воқеа бошқа ипак курти боқувчиларга ҳам ибрат сифатида атрофлича таҳлил билан ҳикоя этилган.

Хоразмда шунга ўхшаган танқидий-таҳлилий муаммоларни деярлик ҳар кун ижтимоий тармоқларда кузатиш мумкин. Бу жараёнларда ҳудудий электрон нашрларнинг фаол ҳаракатлари яққол кўзга ташланади.

Ўзбекистонда ечимлар журналистикасини ривожлантиришда ҳудудий медиа муҳим ролни ўйнайди экан, унинг муваффақияти ва афзалликларини қуйидагича таҳлил қилса бўлади:

1. “Аудиторияга яқинлик”. Ҳудудий медиа миллий ёки халқаро нашрларга қараганда ўз аудиториясини яхшироқ билади. Бу уларга маҳаллий аҳоли учун долзарб бўлган ва уларни қийнаётган аниқ мавзуларни ёритиш имконини беради.

2. “Медиага ишонч ошганлиги”. Маҳаллий медиа миллий ёки халқаро ОАВга нисбатан кўпроқ ишончга эга бўлиши мумкин. Бу ишонч ечимлар журналистикасида ижобий ўзгаришларни тарғиб қилишда самарали натижани тақдим этади.

3. “Ижтимоий ўзгаришлар учун муваффақиятли восита”. Ечимлар журналистикаси тарқатилаётган ахборотнигина эмас, балки фаол фуқаролик жамиятини шакллантиришда ҳам муҳим рол ўйнайди. Ҳудудий медиа фуқароларни, жамиятни ўз муаммоларига ечим топишга илҳомлантирувчи, рағбатлантирувчи фаол жараён ҳисобланади.

Таниқли журналист М. Обидовнинг фикрича, “Суриштирув жанрининг бошқалардан асосий фарқли томони шундаки, унда журналист муаммони ўртага ташлаш ва уни мустақил ўрганиш билан кифояланмайди. Баъзида суриштирув материалида бу очиқ-ошкор ёритилмаслиги мумкин, лекин журналист тўплаган факт, далил ва изоҳлар аудиторияни тўғри ҳулоса чиқаришга ундайди” (4.91- бет) Ечимлар журналистикасида ҳам худди шундай услублардан фойдаланилади.

Хулоса. Бемалол айтиш мумкинки, ечимлар журналистикаси Ўзбекистоннинг ҳудудий медиаси учун янги имкониятлар эшигини очади. “У ижтимоий муаммоларга муаллифнинг ўзига хос жавоб беришига

қаратилган янгиликлар репортажидир”. (7.5-бет. Русчадан эркин таржима муаллифники.)

Айниқса, ижтимоий, иқтисодий ва экологик чақириқларга, муаммоларга жавоб бериш учун конструктив ёндашувлар зарур бўлган Хоразм вилоятида бу янада яққол кўринмоқда. Худудий интернет нашрлари видеоконтентлар орқали маҳаллий аҳолининг турмуш шароитини яхшилашга доир муаммоларни муваффақиятли ечиш бўйича амалий мисолларни тарқатиш платформасига айланиши мумкин. Бу эса ўз-ўзидан аёнки, бошқа худудларни шундай ечимларни излашга илҳомлантиради, рағбатлантиради. Жамиятдаги ўзига хос муаммоларни ечимини топишда ташаббускор журналист-ижодкорлар командасини яратади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Сўз, фикр ва ахборот эркинлиги: Халқаро ҳуқуқий асослар. “Инсон ҳуқуқлари кутубхонаси”. 2021, 3-бет.
2. Журналистлар ихтисослашуви борасида турли йўналишларда ўтказилган ўқув-услубий семинарлар бўйича материаллар тўплами. Наргиз Қосимова. “Анъанавий ва интернет журналистика: Ўхшашлик ва тафовутлар” Тошкент. 2012, 186-бет.
3. Ж. Раматов, Б. Салимов, Ҳ. Ражабов. Глобаллашув шароитида тинчлик ва барқарорликка таҳдид солувчи ғоявий, мафкуравий ва ахборот хуружларига қарши курашнинг маънавий-маърифий усуллари ва воситалари. Тошкент. 2020, 113-бет.
4. Муҳаммаджон Обидов. Журналист суриштируви: Тажриба ва таҳлил. “Фарғона нашриёти. 2018, 91-бет.
5. Хуршид Дўстмуҳаммад. “Ахборот-мўъжиза, жозиба, фалсафа. Тошкент. 2013.
6. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. “Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисида”. Тошкент. 1997 йил 24 апрель.
7. Тина Розенберг. Журналистика решений: Solutions Journalism. “Что такое журналистика решений?” Lismimmid.tilde.ws 16 июн. 2018. Статя в интернете.
8. Автор Solutions Journalism Network. Jun 16. 2022. Специальные темы.”Что такое журналистика решений и почему она заслуживает внимания?”. Статя в интернете.
9. Новости MediaSavod. Журналистика решений: Как СМИ содействуют поиску решений для социальных проблем. 10 октябрь. 2023. Интернет издание.
10. uz.qlever.asia Журналистика решений: Как СМИ содействуют поиску решений для социальных проблем. 27 март. 2024. Интернет платформа.
11. Рубрика. rubryka.com. Где искать решение? Что такое журналистика решений и почему это о “Рубрике”. 6 июнь. 2020. Статя в интернете.
12. Wikipedia. uz.m.wikipedia.org Ечимлар журналистикаси. Кириш. Сўнгги таҳрир 2022.

